

Z načrtnim strokovnim delom z gozdovi najbolje ohranjamo naravo

We Preserve the Nature Best through our Methodical Professional Work with Forests

Živan VESELIČ¹, Dragan MATIJAŠIČ²

Izvleček:

Veselič, Ž., Matijašič, D.: Z načrtnim strokovnim delom z gozdovi najbolje ohranjamo naravo. *Gozdarski vestnik*, 69/2011, št. 1. V slovenščini, z izvlečkom in povzetkom v angleščini, cit. lit. 3. Prevod Breda Misja, jezikovni pregled slovenskega besedila Marjetka Šivic.

Gozd je daleč najpomembnejša, vsaj pretežno ohranjena prvina slovenske krajine. Sonaravno gozdarstvo ohranja gozd, hkrati s pridobivanjem dobrin iz njega, kar najbolj naraven. Zato je sonaravno gozdarstvo temelj ohranjanja narave v vsej krajini. Sonaravno gozdarstvo je kot celovit način dela z gozdom v Sloveniji uveljavil prof. dr. Dušan Mlinšek, eden od pionirjev sonaravnega gozdarstva v svetu. V Sloveniji sonaravno gospodarimo z gozdom že več kot 50 let. Za ohranjanje narave v vsej EU in tudi v Sloveniji je bilo pomembno osnovanje omrežja Natura 2000. Slovenska posebnost je, da se ukrepi za doseganje varstvenih ciljev v območjih Natura 2000 v Sloveniji načrtujejo v načrtih posameznih sektorjev. Ukrepi v gozdovih se tako načrtujejo v gozdnogospodarskih načrtih in dolgoročnih načrtih za upravljanje z divjadjo. Iz območnih enot ZGS smo zbrali menja o dosedanjem delu pri načrtovanju ukrepov za doseganje varstvenih ciljev v gozdovih območij Natura 2000 in predloge za še boljše delo na tem področju v naprej.

Ključne besede: sonaravno gozdarstvo, gozdnogospodarsko načrtovanje, varstvo narave, Natura 2000, Slovenija.

Abstract:

Veselič, Ž., Matijašič, D.: We Preserve the Nature Best through our Methodical Professional Work. *Gozdarski vestnik (Professional Journal of Forestry)*, 69/2011, vol. 1. In Slovenian, abstract and summary in English, lit. quot. 3. Translated by Breda Misja, proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic.

Forest is by far the most important at least mostly preserved element of the Slovenian landscape. The close-to-nature forestry keeps the forest as natural as possible, acquiring the goods from it at the same time. The close-to-nature forestry is therefore a basis for nature conservation in the whole landscape. The close-to-nature forestry as a complex manner of working with forest in Slovenia was implemented by Prof. Dr. Dušan Mlinšek, one of the pioneers of the close-to-nature forestry in the world. The close-to-nature forest management is performed in Slovenia for over 50 years. Founding the Natura 2000 network has played an important role for nature conservation in the whole EU as well as in Slovenia. The measures for achieving protection goals in Natura 2000 areas being planned in individual sectors' plans represent a Slovenian specialty. The measures in forests are thus planned in forest management plans and long-term wild game management plans. We collected opinions on the previous work for planning of measures for attaining protection goals in the Natura 2000 forests and propositions for even better work in this field in the future.

Key words: close-to-nature forestry, forest management planning, nature protection, Natura 2000, Slovenia.

1 UVOD

Sonaravno gozdarstvo je temelj ohranjanja narave v vsej krajini. Gozd je daleč najpomembnejša, vsaj pretežno ohranjena prvina slovenske krajine. Sonaravno gozdarstvo pomeni izpopolnjeno trajnostno gozdarstvo in uresničevanje ekosistemskega načela pri delu z gozdom na najboljši način – na način, kot to dela narava.

Ker se pri večnamenskem sonaravnem gospodarjenju z gozdom prilagajamo rastiščnim razmeram in

upoštevamo vse funkcije gozda, je usmerjanje dela z gozdom strokovno zahtevno in mora biti nujno skrbno načrtovano.

Za ohranjanje narave v vsej EU in tudi v Sloveniji je bilo pomembno osnovanje omrežja Natura 2000. Med vsemi državami v EU je v Sloveniji delež območij

¹ Mag. Ž. V., Zavod za gozdove Slovenije CE, Večna pot, 2 1000 Ljubljana

² D. M., Zavod za gozdove Slovenije CE, Večna pot, 2 1000 Ljubljana

Natura 2000 največji, saj zajema kar 35,5 % ozemlja Slovenije in skoraj polovico vseh gozdov. Slovenska posebnost je, da se ukrepi za doseganje varstvenih ciljev v območjih Natura 2000 v Sloveniji načrtujejo v načrtih posameznih sektorjev. Ukrepi v gozdovih se tako načrtujejo v gozdnogospodarskih načrtih in dolgoročnih načrtih za upravljanje z divjadjo.

V ta namen je vzpostavljeno tesno sodelovanje Zavoda za gozdove Slovenije in Zavoda RS za varstvo narave, ki pred pripravo gozdnogospodarskih načrtov gospodarskih enot in načrtov območij za gospodarjenje z gozdovi in upravljanje z divjadjo skupaj, pogosto tudi na posebnih skupnih delavnicah, dorečeta izhodišča, na podlagi katerih Zavod RS za varstvo narave pripravi naravovarstvene smernice, ki se upoštevajo pri pripravi načrtov za gospodarjenje z gozdovi oziroma upravljanje z divjadjo.

2 SONARAVNO GOZDARSTVO

Sonaravno gozdarstvo je praksa gospodarjenja z gozdovi, pri kateri se cilji trajnostnega in večnamenskega gospodarjenja z gozdovi dosegajo z ohranjanjem naravnih gozdov in gozdnogojitvenim pristopom, pri katerem se oponašajo naravni procesi, tudi naravne motnje. (Golob, 2008)

Sonaravno gozdarstvo pomeni izpolnjeno trajnostno gozdarstvo in uresničevanje ekosistemskega

Prof. dr. Dušan Mlinšek (foto: mag. Ljubo Cenčič)

načela pri delu z gozdom na najboljši način – na način, kot to dela narava.

Sonaravno gozdarstvo je kot celovit način dela z gozdom v Sloveniji uveljavil prof. dr. Dušan Mlinšek, eden od pionirjev sonaravnega gozdarstva v svetu. V Sloveniji z gozdom sonaravno gospodarimo že več kot 50 let.

V Sloveniji je sonaravno gozdarstvo prostorsko, vsebinsko in časovno širše od Natura 2000. Zajema vse gozdove, medtem ko Natura 2000 le del njih, zajema vse prvine gozda, medtem ko se Natura 2000 osredotoča predvsem na posamezne elemente ekosistema, v Sloveniji pa je bilo sonaravno gozdarstvo uveljavljeno tudi mnogo prej. Dandanes bi slovensko gozdarstvo lahko opisali kot sonaravno s posebnim poudarkom na posamezne prvine gozdov v območjih Natura 2000.

3 ZNAČILNOSTI SONARAVNEGA GOZDARSTVA

3.1 Sonaravno gozdarstvo ohranja ekološko ravnotežje v krajini

Gozd je s funkcionalnega in vizualnega vidika izjemno pomembna prvina krajine, zato ga v krajini ohranjamo v največji mogoči meri. Pomembne so tudi skupine gozdnega drevja in posamična gozdna drevesa v krajini. Srečujemo se z velikimi pritiski na gozdni prostor.

3.2 Sonaravno gozdarstvo je trajnostno z vidika vseh vlog gozda.

Sonaravno gozdarstvo vključuje razširjeno načelo trajnosti – zagotavljanje trajnosti vseh funkcij gozda – ekoloških, proizvodnih in socialnih.

Nekatere funkcije se med seboj izključujejo, zato je treba rabo gozdnega prostora skrbno načrtovati in v načrtovanje vključiti lastnike gozdov in javnost (participacija!).

3.3 Sonaravno gozdarstvo obravnava gozdni ekosistem celostno.

Z vrstno in strukturno zelo pestrim gozdnim ekosistemom, ki ga odlikujejo zapleteni odnosi med živim in neživim svetom, ter znotraj vsakega od svetov gospodarimo tako, da ohranjamo vse njegove prvine ter s tem tudi dinamično ravnotežje gozdnega ekosistema.

Foto: mag. Hrvoje Oršanič

Foto: Robert Vidervol

3.4 Sonaravno gozdarstvo posnema naravne procese in strukture.

Pri usmerjanju razvoja gozdnih ekosistemov v čim večji meri sledimo procesom in strukturam naravnih gozdnih ekosistemov. Zlasti je pomembno gozdne sestoje obnavljati naravno in oblikovati zmes drevesnih vrst in zgradbo sestojev čim bližje naravnim.

3.5 Sonaravno gozdarstvo se prilagaja rastiščnim značilnostim.

Pri usmerjanju razvoja gozdov se iz ekoloških in ekonomskih razlogov prilagajamo individualnim značilnostim gozdnih rastišč. Slovenija je rastiščno zelo pestra. V teh razmerah terja prilagajanje naravi prožnost (sproščenost) pri izbiri gozdnogojitvenih sistemov.

3.6 Sonaravno gozdarstvo temelji na kognitivnem pristopu – nenehnem monitoringu in učenju.

Gozd je kompleksen naravni sistem, katerega značilnosti ne poznamo v vseh podrobnostih. Zato moramo njegov razvoj usmerjati skladno s teorijo o upravljanju kompleksnih sistemov – z določitvijo okvirne dolgoročne vizije gozda in skrbnim spremljanjem njegovega odziva na naše ukrepe.

3.7 Sonaravno gozdarstvo temelji na dolgoročni ekonomski učinkovitosti.

Sonaravno gozdarstvo v največji mogoči meri izkorišča naravne procese gozdnega ekosistema in jih usmerja k proizvodnim in drugim ciljem le z najnujnejšim vložkom energije.

K njegovi dolgoročni ekonomski učinkovitosti še posebno prispeva ohranjeno okolje. Naravi ne damo priložnosti, da bi nam izstavila račune za motnje v naravi.

3.8 Sonaravno gozdarstvo potrebuje načrtovanje ukrepov na širši in detajlni ravni.

Rastiščnim in sestojnim razmeram ter funkcijam gozdov prilagojeno delo z gozdom – prilagojeno izbiranje gozdnogojitvenih sistemov in ukrepov –

Foto: mag. Špela Habič

terja skrbno gozdarsko načrtovanje. Le-to temelji na podrobnem proučitvi rastišč, sestojev in funkcij gozdov ter skrbnem spremljanju učinkov gozdno-gojitvenih ukrepov.

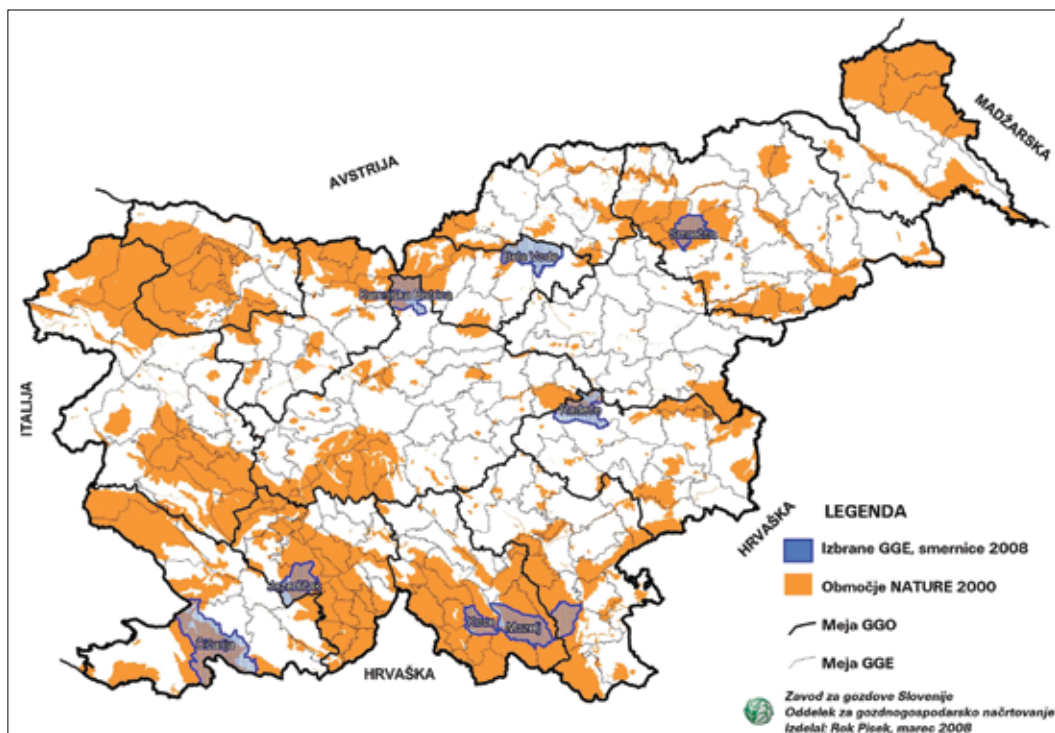
4 NAČRTOVANJE VARSTVENIH CILJEV IN UKREPOV V GOZDOVIH OBMOČIJ NATURA 2000

Za ohranjanje narave v vsej EU in tudi v Sloveniji je bilo pomembno osnovanje omrežja Natura 2000. Slovenska posebnost je, da se ukrepi za doseganje varstvenih ciljev v območjih Natura 2000 v Sloveniji načrtujejo v načrtih posameznih sektorjev. Ukrepi v gozdovih se tako načrtujejo v gozdnogospodarskih načrtih in dolgoročnih načrtih za upravljanje z divjadjo

Na Zavodu za gozdove Slovenije že četrto leto uspešno sodelujemo z Zavodom RS za varstvo narave na področju usklajevanja naravovarstvenih smernic. Postopek in način usklajevanja sta bila celostno domišljena in pripravljena v sklopu projekta LIFE NATURA 2000 v Sloveniji – upravljavski modeli in informacijski sistemi, ki je potekal pod vodstvom Zavoda RS za varstvo narave v letih 2005 do 2007. Oktobra 2007 je bil s strani Vlade RS potrjen Ope-

rativni program – program upravljanja območij Natura 2000 z obdobjem veljavnosti od leta 2007 do 2013. Takrat je Vlada RS naložila Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, naj pri pripravi gozdnogospodarskih načrtov zagotovi vključitev varstvenih ciljev in ukrepov v območjih NATURA 2000 prek upravljavskih smernic Zavoda RS za varstvo narave. Na tak način so gozdnogospodarski načrti, ki vključujejo in upoštevajo varstvene usmeritve, postali načrti, ki so potrebni za varstvo območij NATURA 2000.

Skladno z navedeno zahtevo Vlade RS je bila februarja leta 2008 v Uradnem listu RS objavljena sprememba Pravilnika o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih. V 5. členu tega Pravilnika je zapisano: *“V primeru, da GGE zajema posebna varstvena območja - območja NATURA 2000, se (...v načrt..) vključijo cilji in ukrepi, potrebni za zagotavljanje ugodnega stanja rastlinskih in živalskih vrst, njihovih habitatov in habitatnih tipov po predpisih in programih, ki urejajo ohranjanje narave in se po potrebi podrobneje določijo.”* Tako je bila zagotovljena pravna podlaga za vgrajevanje naravovarstvenih smernic za območja NATURA 2000 v vseh 159 gozdnogospodarskih načrtih, ki so navedeni v Operativnem programu – programu upravljanja območij NATURA 2000.

Slika 1: Načrti GGE s prvim letom veljavnosti 2009

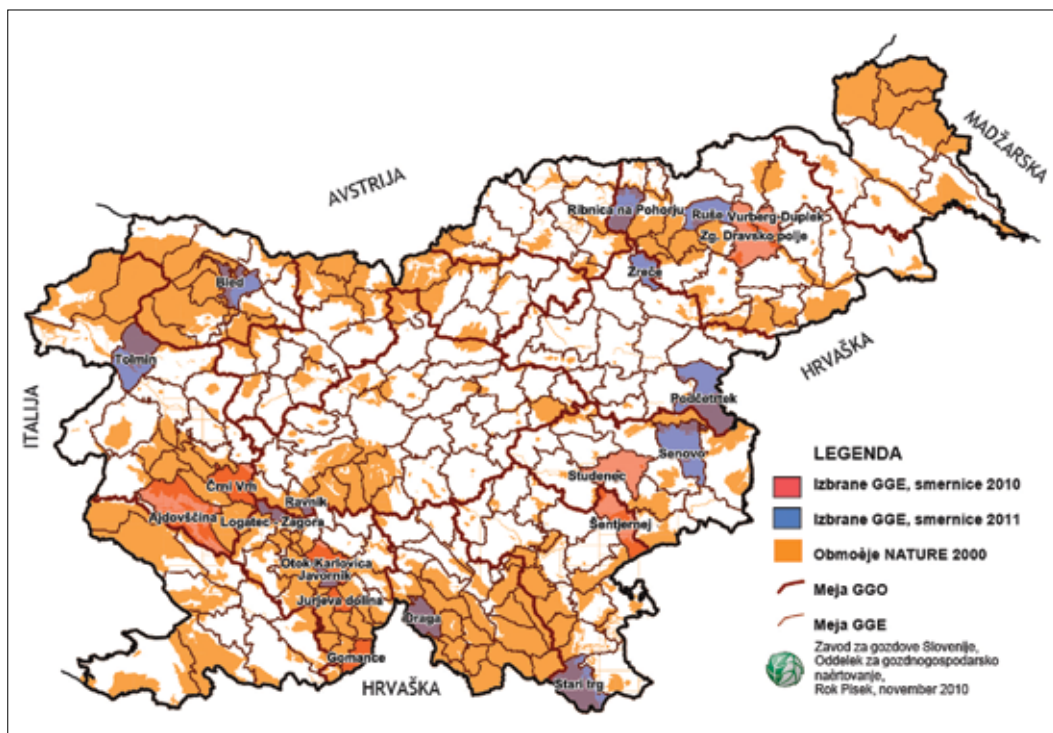
Konkretni postopek usklajevanja naravovarstvenih smernic poteka po dogovorjenih fazah. Na začetku Zavod RS za varstvo narave pripravi osnutek naravovarstvenih smernic ter ga posreduje Zavodu za gozdove Slovenije v pregled. Temu sledi usklajevalna delavnica, na kateri svoja stališča soočijo strokovnjaki obeh Zavodov ter argumentirano poiščejo najustrežnejše rešitve. Glavni del uskladitvene delavnice sta pregled in diskusija o predlaganih varstvenih conah ter pregled in usklajevanje podrobnih varstvenih ciljev in ukrepov za njihovo zagotavljanje. Sodelovanje revirnih gozdarjev s strani Zavoda za gozdove Slovenije je nepogrešljivo, saj je nepogrešljivo njihovo poznavanje terenskih razmer in konkretnih pogojev za ohranitev posamezne zavarovane vrste ali habitatnega tipa v tej fazi. Po končani delavnici ZRSVN usklajene usmeritve posreduje Zavodu za gozdove Slovenije, ki jih ustrezno vključi v gozdnogospodarski načrt. V letih 2008 in 2009 smo na tak način pripravili 17 gozdnogospodarskih načrtov gozdnogospodarskih enot, v letu 2010 pa še 13.

V celotnem postopku je pomembna uporaba vseh razpoložljivih podatkov o vrstah in habitatnih tipih. Pri tem še posebej omenjamo Priročnik o vrstah Natura 2000, ki so povezane z gozdom, ki ga je leta 2007 pripravil in izdal Gozdarski inštitut

Slovenije (Golob, Skudnik, 2007). Ta priročnik je obvezna literatura za vse gozdarske strokovnjake, ki delajo na območjih Natura 2000, saj vsebuje vse pomembne podatke o zavarovanih vrstah, ki so povezane z gozdom.

Zavod za gozdove Slovenije je ustrezno prilagodil predlogo za izdelavo gozdnogospodarskih načrtov ter dodal poglavja, ki podrobno opisujejo posebnosti gospodarjenja na območju NATURA 2000. Nekatere od novih vsebin gozdnogospodarskih načrtov GGE so, npr., navajanje varstvenih usmeritev za ohranjanje ugodnega stanja kvalifikacijskih vrst živali in njihovih habitatov ter navajanje konkretnih ukrepov za izboljšanje življenjskih razmer prostoživečih živali. Pri tem se upoštevajo varstvene usmeritve za ohranjanje ugodnega stanja kvalifikacijskih vrst živali in njihovih habitatov. V načrtih so navedene in podrobno opisane varstvene cone za posamezne vrste ter usmeritve za prihodnje gospodarjenje.

Za uspešen prenos usmeritev v terensko delo je ključnega pomena opis varstvene cone znotraj opisa konkretnega gozda oziroma odseka. Na tak način zagotavljamo, da predpisani ukrepi znotraj odseka – ter še posebno njihova izvedba – nikoli niso v nasprotju z zapisanimi usmeritvami za posamezno varstveno cono.

Slika 2: Načrti GGE s prvim letom veljavnosti 2010 in 2011

Na Zavodu za gozdove Slovenije po treh letih ocenjujemo, da je sistem usklajevanja naravovarstvenih smernic med Zavodom za gozdove Slovenije in Zavodom RS za varstvo narave uspešen. Pri ocenah delavnic prevladuje mnenje, da so le-te koristne predvsem zaradi obojestranskih konstruktivnih izmenjav informacij (pri čemer je pomembno tudi odpravljanje napak pri zarisih varstvenih con) ter zaradi možnosti strokovnega vplivanja na usmeritve. Poudariti je treba, da timsko delo strokovnjakov različnih profilov bistveno prispeva h kakovosti smernic ter zmanjšuje možnost določanja nepotrebnih omejitev. Občasne težave v komuniciranju nastajajo predvsem v primeru prekratkih delavnic (za diskusijo si je treba vzeti čas), v prihodnosti pa bi si želeli več možnosti terenskih ogledov, povezanih s strokovno diskusijo.

Revirni gozdarji Zavoda za gozdove Slovenije so v pretežni meri pozorni do zagotavljanja ugodnega stanja varovanih vrst in habitatnih tipov. Na Zavodu za gozdove Slovenije se zavedamo, da je bil obseg dosejanega izobraževanja na tem področju premajhen, saj je poznavanje kvalifikacijskih vrst še vedno relativno šibko. Revirni gozdarji potrebujejo pomoč predvsem takrat, ko je na istem območju več zavarovanih vrst, smernice za ohranitev njihovih habitatov pa so si

nasprotujoče. Motijo jih tudi primeri neživiljenjskih birokratskih postopkov za izvajanje določenih ukrepov, na primer pri pridobivanju nekaterih dovoljenj za gradnjo gozdnih prometnic.

V prihodnje bomo še izboljšali pretok informacij med institucijami o stanju habitatov varovanih in zavarovanih vrst. Zagotoviti bo treba sredstva za izvajanje nadstandardnih ukrepov oziroma tistih ukrepov, ki ne izhajajo iz gozdarskih in naravovarstvenih predpisov – pa bi koristno prispevali k ugodnemu stanju v območjih NATURA 2000. Pri tem mislimo predvsem na zagotavljanje sistematičnega načina vzpostavitve in vzdrževanja ustrezne mreže ekocelic v zasebnih gozdovih. Zavod za gozdove Slovenije bo s podrobnim gojitvenim načrtovanjem v še večji meri zagotovil prenos usmeritev iz gozdnogospodarskih načrtov v gozd. V prihodnje bo treba pri upravljanju z območji NATURA 2000 okrepiti izmenjavo izkušenj s tujino ter zagotoviti monitoring manjšinskih gozdnih habitatnih tipov (tudi ob pomoči mednarodnih projektov).

5 SUMMARY

The close-to-nature forestry is a basis for nature conservation in the whole landscape. Forest is by

far the most important at least mostly preserved element of the Slovenian landscape. The close-to-nature forestry stands for an advanced sustainable forestry and realization of the ecosystem principle in forest work in the best way – in the way the nature does it.

Since we adapt ourselves to the site conditions and take into account all forest functions at the multi-use close-to-nature forest management, regulating the forest work is a professionally demanding and has urgently to be planned meticulously.

The close-to-nature forestry upholds ecological balance in the landscape, it is sustainable from the viewpoint of all forest roles, treats forest ecosystem as a whole, copies natural processes and structures, adapts to the site characteristics, is based on cognitive approach – constant monitoring and learning as well as a long-term economic efficiency – and requires measure planning on a broader and more detailed level.

Founding of the Natura 2000 network has played an important role for nature conservation in the whole EU as well as in Slovenia. Slovenia has the largest share of the Natura 2000 areas of all EU countries, since this share amounts to 35.5% of Slovenian territory and almost a half of all forests. The measures for achieving protection goals in Natura 2000 areas being planned in individual sectors' plans represent a Slovenian specialty. The measures in forests are thus planned in forest management plans and long-term wild game management plans.

For this purpose, Slovenia Forest Service and The Institute of the Republic of Slovenia for Nature Conservation have established a close collaboration; prior to the workout of forest management plans for economy units and plans of areas for forest management and wildlife management, they together, often at special joint workshops, determine starting points on the basis of which The Institute of the Republic of Slovenia for Nature Conservation prepares nature conservation guidelines for forest management or wild game management plans' workout.

Description of the protection zone inside the description of a specific forest or sector plays the key role for a successful transfer of the guidelines into the field work. Thus the regulatory measures

inside a sector – and above all their realization – do not conflict the written guidelines for an individual protection zone.

After three years, we at the Slovenia Forest Service estimate that the system of nature protection guidelines' harmonization between the Slovenia Forest Service and The Institute of the Republic of Slovenia for Nature Conservation is successful. Evaluating the already realized workshops, the prevailing opinion has shown that they are useful above all due to the positive information exchange on both sides (including the importance of correcting protection zones outlines) and due to the possibilities of professional influence on the guidelines.

In the future we will improve information flow between the institutions concerning the habitats of the preserved and protected species. Similarly, it will be necessary to ensure assets for performing advanced measures or those measures that do not originate in forestry and nature protection regulations, but would encourage favorable conditions in NATURA 2000 areas. Hereby we primarily think about ensuring a systematic manner of establishing and sustaining an appropriate network of eco cells in private forests. Management of the Natura 2000 areas will have to be supported by exchange of experiences from abroad and we will have to ensure monitoring of the minor forest habitat types (also with the help of international projects).

6 LITERATURA:

- GOLOB, A., 2008. Sonaravno gozdarstvo je trajnostno in ekosistemsko (v: VESELIČ, Ž., 2008 et al. Gospodarjenje z gozdovi po vzoru narave: sonaravno gospodarjenje z gozdovi v Sloveniji : kako z gospodarjenjem ohraniti gozdove? Zbornik, Ljubljana: Zavod za gozdove Slovenije, 27 s.)
- GOLOB, A., SKUDNIK, M., 2007. Priročnik o vrstah Natura 2000, ki so povezane z gozdom, Priročnik, Ljubljana. Gozdarski inštitut Slovenije, 88 s.
- VESELIČ, Ž., 2008 et al. Gospodarjenje z gozdovi po vzoru narave: sonaravno gospodarjenje z gozdovi v Sloveniji: kako z gospodarjenjem ohraniti gozdove? Zbornik, Ljubljana: Zavod za gozdove Slovenije, 27 s.